

УДК 347. 19

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.34>

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА У ФРАНЦІЇ

Піддубна В.Ф.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільно-правової політики,

права інтелектуальної власності та інновацій

Національного юридичного університету ім. Я. Мудрого

ORCID: 0000-0001-6532-9884

Піддубна В.Ф. Особливості регулювання правового статусу юридичних осіб публічного права у Франції.

В статті автором розглядаються питання, які пов'язані з правовим положенням юридичних осіб публічного права у Франції. Правове положення юридичних осіб публічного права регулюється Конституцією Франції, спеціальним законодавством в сфері адміністративного права. В статті аналізуються критерії розмежування юридичних осіб на юридичних осіб приватного і публічного права, які напрацьовані судовою практикою французьких судів. Автором в статті досліджуються види юридичних осіб публічного права Франції, зокрема до останніх належать: держава, територіальні утворення, публічні установи. В статті розглядається правова природа і види публічної служби, яка здійснюється в сфері управління обороною, транспортом, промисловістю. В статті дається визначення публічної служби, як правило вказані служби не мають статусу юридичної особи, вказаний статус має держава яка створює ці служби. Автором досліджуються публічні установи Франції які відносяться до юридичних осіб публічного права. В статті дається визначення поняття публічної установи, наводиться класифікація публічних установ за різними критеріями, визначається організаційна структура вказаних установ. Різновидом публічних установ є промислового і торговельного характеру. Автором розглядаються історичні аспекти виникнення і розвитку цього виду установ. В статті досліджуються ознаки публічної установи, зокрема виділяють такі ознаки: 1) є юридичною особою публічного права; 2) має суспільно-корисну мету; 3) знаходиться під надзором (опікою) держави можна цілком застосувати до правового регулювання суспільно-корисних установ, які також мають статус юридичної особи, переслідують суспільно-корисну мету, і знаходяться під надзором (опікою) держави. В статті розглядається правова природа об'єднань осіб вільних професій (адвокатів, повірених, нотаріусів, ліка-

рів, фармацевтів, ветеринарів і інших). В статті досліджується судова практика судів Франції з питань відшкодування шкоди яка завдана діяльністю державної установи. Автором розглядаються і досліджуються питання правового режиму майна юридичних осіб публічного права.

Ключові слова: юридичні особи публічного права, держава, публічні установи, публічні служби, публічна власність.

Piddubna V.F. Features of the regulation of the legal status of public law legal entities in France.

In the article, the author considers issues related to the legal status of legal entities under public law in France. The legal status of legal entities under public law is regulated by the Constitution of France, special legislation in the field of administrative law. The article analyzes the criteria for distinguishing legal entities into legal entities of private and public law, developed by the judicial practice of French courts. In the article, the author examines the types of legal entities of French public law, in particular, the latter include: the state, territorial entities, public institutions. The article examines the legal nature and types of public service, which is carried out in the field of defense, transport, and industry management. The article defines a public service, as a rule, the specified services do not have the status of a legal entity, the specified status belongs to the state that creates these services. The author researches public institutions of France that belong to legal entities under public law. The article defines the concept of a public institution, classifies public institutions according to various criteria, and defines the organizational structure of these institutions. A variety of public institutions is industrial and commercial in nature. The author examines the historical aspects of the emergence and development of this type of institution. The article examines the characteristics of a public institution, in particular, the following characteristics are distinguished:

1) it is a legal entity under public law; 2) has a socially beneficial purpose; 3) is under the supervision (guardianship) of the state can be fully applied to the legal regulation of public benefit institutions, which also have the status of a legal entity, pursue a socially beneficial goal, and are under the supervision (guardianship) of the state. The article examines the legal nature of associations of persons of liberal professions (lawyers, attorneys, notaries, doctors, pharmacists, veterinarians, and others). The article examines the judicial practice of French courts on issues of compensation for damage caused by the activities of a state institution. The author examines and investigates issues of the legal regime of property of legal entities under public law.

Key words: legal entities under public law, state, public institutions, public services, public property.

Постановка проблеми. Термін «юридична особа публічного права» закріплений в ст. 81 Цивільного Кодексу України. Цивільне законодавство не дає визначення поняття юридичної особи публічного права, разом з тим згідно з критерієм поділу юридичних осіб за порядком створення виділяє такий вид юридичних осіб. В доктрині питання концепції юридичних осіб публічного права є дискусійним. Так, на думку Жорнокуй Ю.М., значна популярність ідеї юридичної особи не має чіткості у своєму розумінні, яким чином вона діє, яким правом на майно володіє, який її статус та відповідальність за свою діяльність [1]. Критерій поділу юридичних осіб публічного права немає на сьогодні однозначного підходу в доктрині цивільного права. На думку Зубар О.М., специфіка юридичних осіб публічного права полягає у тому, що останнім притаманна ціла низка особливостей, що виділяють за різними критеріями, зокрема критерій публічних повноважень, критерій форми юридичної особи, критерій наявності конституційних прав та свобод, критерій правосуб'єктності [2]. Жильцов О.Л., до критеріїв поділу юридичних осіб на юридичні особи приватного або публічного права пропонує: мету та порядок утворення, особливості відповідальності, обсяг правоздатності, імперативність правового регулювання відносин, правовий режим майна [3]. Вважаємо що критерій поділу юридичних осіб на юридичних осіб приватного і публічного права повинен бути комплексним і включати принаймні три складники: порядок створення юридичної особи, мета діяльності: публічно-правова, інституційна і організаційна залежність від публічно-правового утворення тобто від суб'єкта публічного права. На сьогодні стосовно правового статусу юридичних осіб публічного права залишаються невирішеними питання пов'язані з

визначенням організаційно-правових форм юридичних осіб публічного права, обсяг їх правосуб'єктності, питання правового режиму майна, відповідальності, особливостей участі в цивільно-правових відносинах. Разом з тим, концепція юридичної особи публічного права ефективно використовується в доктрині і законодавстві західноєвропейських країн, наприклад в Німеччині, Іспанії, Франції і інших країнах.

Мета дослідження є аналіз правового статусу юридичних осіб публічного права Франції, зокрема держави, публічних служб, публічних установ

Стан опрацювання проблематики. Правовим проблемам регулювання правового статусу юридичних осіб публічного права присвятили свої праці такі вчені, як Н.С. Кузнецова, Р.Б. Сабодаш, Р.А. Майданик, В.І. Борисова, Ю.М. Жорнокуй, О.М. Зубар, О.О. Первомайський, О.М. Гнатів та інші.

Виклад основного матеріалу. Концепція юридичної особи публічного права сформува-лася в адміністративному праві Франції, яке базується на трьох основних положеннях: юридичні особи публічного права, публічні служби і адміністративна юстиція [4]. За Конституцією Франції, а також відповідно до доктрини французького права всі юридичні особи поділяються на публічні (*personnes morales de droit public*) і приватні (*personnes morales de droit privé*). До юридичних осіб публічного права у Франції відносяться: держава, територіальні утворення, публічні установи, об'єднання в публічному інтересі. У Франції подібно до німецького законодавства відсутній спеціальний закон про правовий статус юридичних осіб публічного права, крім цього в законодавстві не сформульоване визначення поняття юридичної особи публічного права. Більшість норм які регулюють правове положення юридичних осіб публічного права міститься в адміністративному праві, тому у Франції нерідко замість поняття «юридична особа публічного права» можна зустріти синонім цього терміну: «адміністративна юридична особа», оскільки юридичні особи публічного права утворюються на основі адміністративного акту і підпорядковуються адміністративному праву. В доктрині французького права відсутні критерії розмежування юридичних осіб приватного і публічного права. Вказані критерії встановлюються судовою практикою. Так, наприклад розмежування між публічними установами які відносяться до юридичних осіб публічного права і суспільно-корисними установами проводиться за такими критеріями: 1) воля законодавця на створення публічної установи; 2) мета діяльності публічної установи: здійснення публічної служби, 3) повноваження на виконання завдань публічної влади, 4) фінансування – публічні

установи можуть отримувати субвенції або інші платежі; 5) публічні установи знаходяться під надзором (опікою) держави і державних органів. Як правило застосовуються вказані критерії в тому випадку коли необхідно вирішити питання щодо правової природи тієї чи іншої юридичної особи, оскільки при створенні юридичної особи публічного права її публічний статус не обговорюється [5]. Держава є юридичною особою публічного права, згідно з догмою французького права органи держави є інструментом функціонування єдиного організму, співвідношення частини до цілого [6]. До органів держави відносяться такі: центральні служби (Президент і Прем'єр міністр, міністерства), локальні служби (префекти, представництва в регіонах). Ні один з вказаних органів не має статусу юридичної особи виступаючи від імені держави.

У французькій теорії адміністративного права важливе місце займають дослідження пов'язані з державною публічною службою. Так, відомий професор Л. Дюги обґрунтовував діяльність вказаних публічних служб через соціальну функцію держави [7]. Так, зокрема на думку вченого, формування публічних служб, які задовольняють спільні інтереси громадян і управління цими службами є визначальними для змісту адміністративного права. До публічних служб у Франції доктрина французького права відносить такі: управління обороною, транспортом, промисловістю, адміністративно-територіальний поділ країни і інші. В доктрині французького права під публічною службою розуміють діяльність, яка здійснюється в спільних інтересах під керівництвом відповідної адміністрації. Публічні служби у Франції (наприклад, публічна служба національної освіти, публічна служба доріг і мостів) не мають статусу юридичної особи. Статусом юридичної особи наділяється держава, разом з тим в певних випадках деякі публічні служби набувають статусу юридичної особи і в цьому випадку вони виступають в якості публічних установ (наприклад, ліцей, школа, лікарня, ощадна каса і інші). Для всіх публічних служб у Франції (державних публічних, місцевих публічних, публічних служб торгово-промислового характеру, концесійних публічних служб) які знаходяться під управлінням державних органів є два правила: безперервність публічної служби і рівність клієнтів [8]. Адміністрація публічної служби забезпечує управління такою службою від імені держави і тому спроба призупинити здійснення публічної служби з боку адміністрації за виключенням надзвичайних обставин має протизаконний характер. Наприклад, адміністрація пошти не може самостійно приймати рішення про те, що в якій то день поштова кореспонденція не буде доставлятися, якщо це не передбачено регламентом або не викликано

надзвичайними обставинами. Принцип рівності клієнтів публічних служб не зазначений в жодному нормативному акті Франції, разом з тим є одним з загальних принципів французького права. Клієнти публічних служб мають право на оскарження в зв'язку з перевищенням влади, яке спрямоване проти рішення адміністрації, яка порушує правила безперервності і рівності перед публічною службою, крім цього клієнти мають право подати позов щодо відшкодування шкоди, який при необхідності може бути пред'явлений адміністрації яка винна в правопорушенні.

Юридичні особи публічного права у Франції створюються державою або державними органами з метою виконання владних або суспільно-корисних функцій, мають повноваження в сфері публічного права і виконанні відповідних обов'язків, крім цього вказані юридичні особи мають спеціальний обсяг правоздатності, тобто можуть здійснювати діяльність яка відповідає меті їх створення. Так, прикладом юридичних осіб публічного права у Франції є публічні установи. Публічні установи здійснюють діяльність з загально-корисною метою, володіють власним майном, мають спеціальний обсяг правоздатності, мають повноваження приймати виконавчі рішення, виконують певні обов'язки, знаходяться під опікою держави. Опіка включає контроль за актами децентралізованих органів з метою забезпечення законності, попередження можливих зловживань, забезпечення загальнодержавних інтересів по відношенню до місцевих інтересів. Справи за участю публічних установ розглядаються адміністративними судами. В доктрині французького права публічні установи класифікуються за різними критеріями, зокрема 1) чи є публічні установи державними чи недержавними; 2) в залежності від природи їх діяльності. Державною публічною установою є та установа, діяльність якої являє загальнодержавний інтерес, а не поширюється на територію держави. Наприклад, державною публічною установою у Франції є факультет права, оскільки служба освіти є державною службою. Правове регулювання державних публічних установ у Франції здійснюється нормами публічного права, останні володіють адміністративною і фінансовою автономією. Разом з тим, вказані установи знаходяться під наглядом адміністрації і спеціалізуються в певній сфері, наприклад охорона здоров'я, працевлаштування. Серед державних публічних установ розрізняють: державні адміністративні установи (ЕРА), державні установи промислового і комерційного характеру (ЕПІС). ЕРА згідно з законодавством Франції повинні відповідати трьом принципам: 1) автономії, 2) зв'язок з рівнем управління (муніципалітет, департамент), 3) сфера повноважень (чітко визначена). ЕПІС це державні установи Франції які

регулюються нормами приватного права до основних функцій яких належить управління діяльністю суспільного обслуговування в промисловій і комерційній сферах [9]. До органів управління державних публічних установ відносяться такі: Рада директорів, Президент, директор.

В залежності від мети діяльності, розрізняють публічні установи освітнього напрямку (ліцеї, школи, національний центр наукових досліджень), публічні установи соціального характеру, зокрема лікарні, благодійні установи, соціальне страхування, публічні установи фінансового характеру: ощадні каси, автономні амортизаційні каси. Поряд з публічними установами які відносять до юридичних осіб публічного права, в доктрині і законодавстві Франції виділяють промислові і торговельні публічні установи.

Як відомо у Франції існують публічні служби промислового і торговельного характеру, які не підпадають під дію адміністративного права, вказані служби регулюються нормами приватного права. Відносини вказаних служб з клієнтурою, третіми особами або персоналом регулюються приватним правом, а спори розглядаються загальним судом Франції. Чи слідує з цього положення, що дані служби можна віднести до комерційних і правове регулювання таких служб буде здійснюватися Торговельним кодексом? Аналіз доктринальних і законодавчих положень французького права дає можливість надання негативної відповіді на поставлене питання. Існує декілька категорій публічних установ промислового і торговельного характеру: 1) які створювалися з метою надати таким службам більшу свободу діяльності в порівнянні з іншими публічними службами, які де-факто не займалися торгівлею або промисловою діяльністю; 2) які зберігали статус публічної установи але займалися торгівлею і промисловою діяльністю; 3) метою діяльності таких публічних установ була торгівля і вони втратили правовий статус публічної установи.

Поняття публічної установи промислового і торговельного характеру отримало новий зміст в зв'язку з націоналізацією яка була проведена у Франції. Перша хвиля націоналізації торкнулася Французького банку в 1936 р., друга хвиля націоналізації була проведена стосовно відомих підприємств Рено, вугільної промисловості, газової, виробництва електричної енергії, крупних депозитних банків, страхових компаній, повітряного транспорту. Націоналізація здійснювалася в двох основних формах: 1) перехід акцій від акціонерного товариства до держави, при цьому держава виступала в якості єдиного акціонера банку або страхової компанії, іншими словами державі належало 100 % акцій підприємства; 2) створювалася нова юридична особа, яка за правовою природою являла собою пу-

блічну установу промислового і торговельного характеру.

Управління націоналізованими підприємствами має особливості у французькому праві. Щодо такого управління діє концепція трьохстороннього управління. Так, три категорії осіб повинні були брати участь в управлінні націоналізованим підприємством, яке знаходиться під надзором (опікою) держави: 1) представники споживачів; 2) представники персоналу; 3) представники держави. За правовою природою націоналізовані підприємства можна віднести до торговельних. Діяльність вказаних підприємств спрямована на отримання прибутку, разом з тим цей прибуток йде на фінансування власних потреб підприємства, частково виплачуються гроші персоналу, частково дивіденди отримує держава. Відносини між цим підприємством і державою регулюються приватним правом. В зв'язку з діяльністю цих націоналізованих підприємств виникає багато проблем з визначенням юрисдикції суду в якому будуть розглядатися судові справи, зокрема в адміністративних судах або в судах загальної юрисдикції. Націоналізовані підприємства у Франції існують в різних формах: банки, страхові компанії, торговельні товариства всі 100 % акцій яких належать державі Франції, правове положення цих підприємств регулюється нормами Акціонерного закону Франції.

Крім цього діяльність таких відомих підприємств як автомобільна компанія "Рено", Національне товариство залізниці Франції регулюються нормами приватного права. Більш складно визначити правову природу таких компаній як "Газ де Франс", "Електрисите де Франс" які в законодавстві визначені як публічні установи промислового і торговельного характеру, втім чи підлягають вказані компанії звичайному режиму публічних установ? Відповідь на питання має негативний зміст, оскільки публічні установи промислового і торговельного характеру не подібні за змістом діяльності до публічних установ. Як правило агенти публічних установ є державними службовцями, публічна установа має свій бюджет і право розпорядження належним майном публічних установ суворо регламентоване в законодавстві Франції. На відміну від публічних установ, націоналізовані підприємства, маючи формально форму публічної установи мають право розпоряджатися своїм майном за однієї умови не наносити шкоду суспільному капіталу, тобто зберігати майно в тому вигляді в якому воно було довірене такому підприємству. У випадку з правовим положенням публічних установ промислового і торговельного характеру можна провести з українськими компаніями "Укрзалізниця", "Укрпошта", правовий статус яких на сьогодні має невизначений характер.

Так, за порядком створення ці компанії можна віднести до юридичних осіб публічного права а за змістом діяльності останні регулюються нормами приватного права. Джерелами фінансування майнової складової публічних установ Франції є доходи від власної діяльності (надання певних послуг), бюджетне фінансування, пожертви. Таким чином, поняття публічної установи яка відноситься до юридичних осіб публічного права є чітко не визначеним ні на рівні доктрини ні на рівні законодавства Франції. Так, наприклад ознаки публічної установи: 1) є юридичною особою публічного права; 2) має суспільно-корисну мету; 3) знаходиться під надзором (опікою) держави можна цілком застосувати до правового регулювання суспільно-корисних установ, які також мають статус юридичної особи, переслідують суспільно-корисну мету, і знаходяться під надзором (опікою) держави. Дискусійним питанням в доктрині французького права є правова природа об'єднань осіб вільних професій (адвокатів, повірених, нотаріусів, лікарів, фармацевтів, ветеринарів і інших). Так, в доктрині французького права йдеться про те, що при здійсненні публічної служби об'єднаннями осіб вільних професій така діяльність підпадає під дію публічного права, оскільки публічні служби можуть видавати правові акти, знаходяться під контролем надзорних органів, разом з тим за правовою природою такі об'єднання можуть розглядатися в якості приватно-правової установи і окремі аспекти діяльності таких об'єднань можуть підкорюватися нормам приватного права [4].

Особливістю адміністративного права Франції є те, що адміністративне право як повністю автономна сукупність норм які є відокремленими від приватного права. Вказане положення стосується правила, яке отримало формулювання в постанові у справі Бланко (8 лютого 1873 р.) в якому йдеться про те, що відповідальність яка застосовується до держави за шкоду, яка спричинена приватною особою діями осіб, які знаходяться на публічній службі не може регулюватися нормами Цивільного Кодексу Франції на відміну від німецького законодавства, де такі норми закріплені в Німецькому Цивільному Уложенні. Згідно з матеріалами справи, дитину збив і поранив фургон табачної фабрики, яка знаходилася під державним управлінням. Батько дитини звернувся до суду з позовом щодо визнання держави відповідальною за шкоду на підставі ст.ст. 1382–1384 Цивільного Кодексу Франції. Справа була резонансною і Трибунал Франції з конфліктів передав цю справу для розгляду до адміністративного суду, тобто відповідальність яка покладається на державу внаслідок виконання державної служби не може регулюватися принципами які встановлені в Цивільному Ко-

дексі Франції для відносин між окремими особами [10].

Особливістю прав на майно юридичних осіб публічного права у Франції є існування такого правового інституту як публічна власність. Право публічної власності Франції має специфічні риси які відрізняють його від права приватної власності юридичних або фізичних осіб, зокрема за такими критеріями як: суб'єкти, об'єкти, зміст [8]. До законодавчих актів в сфері публічної власності у Франції відносять такі: Кодекс державної власності 1962 р. (Code du domaine de l'Etat) [11], Загальний Кодекс власності осіб публічного права 2006 р. (Code général de la propriété des personnes publiques) [12], Кодекс експроприації для публічної пользы (Code de l'expropriation pour cause d'utilité publique) [13], Кодекс експроприації для публічної пользы (Code de l'expropriation pour cause d'utilité publique) [14]. До суб'єктів публічної власності у Франції можна віднести державу, публічні установи, адміністративно-територіальні утворення (департаменти, регіони, комуни). Майно юридичних осіб публічного права є об'єктом публічної власності, має цільове призначення, зокрема задовольняє суспільні потреби. При цьому поняття «суспільні потреби» розглядається не тільки як загальне користування загальними благами, але і діяльність публічних служб які забезпечують виконання основних соціальних функцій держави. В законодавстві Франції встановлений певний правовий режим об'єктів публічної власності, так зокрема вказані об'єкти не можна відчужувати, укладати правочини щодо них, передавати в заставу. На ці об'єкти не можна звертати стягнення за тими чи іншими зобов'язаннями кредиторів. Обов'язок зі збереження, тягаря утримання лягає на адміністрацію юридичних осіб публічного права. Як правило, судові справи пов'язані з об'єктами публічної власності підлягають розгляду в адміністративних судах.

Висновок. Правове положення юридичних осіб публічного права у Франції регулюється Конституцією Франції, спеціальним законодавством в сфері адміністративного права. До юридичних осіб публічного права відносять державу, територіальні утворення, публічні установи, об'єднання в публічному інтересі. Критерії розмежування юридичних осіб на приватні і публічні визначаються в судовому порядку. Юридичні особи публічного права у Франції створюються державою або державними органами з метою виконання владних або суспільно-корисних функцій, мають повноваження в сфері публічного права і виконанні відповідних обов'язків, крім цього вказані юридичні особи мають спеціальний обсяг правоздатності, тобто можуть здійснювати діяльність яка відповідає меті їх

створення. Особливістю прав на майно юридичних осіб публічного права у Франції є існування такого правового інституту як публічна власність. До суб'єктів публічної власності у Франції можна віднести державу, публічні установи, адміністративно-територіальні утворення (департаменти, регіони, комуни). Майно юридичних осіб публічного права є об'єктом публічної власності, має цільове призначення, зокрема задовольняє суспільні потреби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Жорнокуй Ю.М. Проблемні питання застосування конструкції «юридична особа публічного права» (2017) URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/01/Zhornokui16.pdf>.
2. Зубар О.М. Критерії поділу юридичних осіб на осіб публічного та приватного права. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6f9240e1-5024-45c0-813e-0e645b33f413/content>.
3. Жильцов О.Л. Юридичні особи приватного та публічного права: порівняльно-правовий аналіз. URL: <http://lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2023/28/2.pdf>.
4. Ведель Ж. Административное право Франции, М.: Изд-во «Прогресс» 1973. URL: <https://www.twirpx.com/file/1065465>.
5. Талапина Э.В. Административное право Франции сегодня. М. Норма, 2004. URL: http://www.igpran.ru/public/publiconsite/Talapina_adm_pravo_francii.pdf.
6. Michel Verpeaux L`etat et le pouvoir politique. URL: https://cours.unjf.fr/repository/coursefilearea/file.php/64/Cours/01_item/indexI0.htm.
7. Alain Chatriot Les transformations des services public français au XXe siècle: quelques reperes. URL: <https://shs.cairn.info/revue-regards-croises-sur-l-economie-2007-2-page-55?lang=fr>.
8. Карагусов Ф. Юридические лица публичного права. URL: <https://www.katpartners.kz/Articles/legal%20entity%20of%20public%20law.pdf>.
9. Qu'est-ce qu'un établissement public? URL: <https://www.vie-publique.fr/fiches/20246-quest-ce-quun-etablissement-public>.
10. Tribunal des conflits № 00012 Publié au recueil Lebon Lecture du 8 février 1873. URL: <https://www.conseil-etat.fr/fr/arianeweb/TC/decision/1873-02-08/00012>.
11. Code du domaine de l'Etat. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070208/.
12. Code général de la propriété des personnes publiques. URL: <https://codes.droit.org/PDF/Code%20g%C3%A9n%C3%A9ral%20de%20la%20propri%C3%A9t%C3%A9%20des%20personnes%20publiques.pdf>.
13. Code général de la propriété des personnes publiques https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006074224.
14. Code de l'expropriation pour cause d'utilité publique. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006074224.